

НАКЪДЕ ОТИВА ЕВРОПА

**ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД СТАРИЯ КОНТИНЕНТ
ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА БЪЛГАРСКИ ДИПЛОМАТИ**

София, 2021

© Издателство „Изток-Запад“, 2021

Всички права запазени. Нито една част от книгата не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на издателство „Изток-Запад“.

© Българско дипломатическо дружество, 2021

© Деница Трифонова, оформление на корицата, 2021

ISBN 978-619-01-0862-7

НАКЪДЕ ОТИВА ЕВРОПА

**ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД
СТАРЯ КОНТИНЕНТ
ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА
БЪЛГАРСКИ ДИПЛОМАТИ**

Под общата редакция на
Андрей Караславов
Любомир Кючуков
Симеон Николов

Съдържание

Предговор	
<i>Проф. д-р Динко Динков</i>	7
ГЛАВА I. ЕС – НАПРЕД КЪМ ПОВЕЧЕ ИНТЕГРАЦИЯ ИЛИ НАЗАД КЪМ НАЦИОНАЛНИТЕ ДЪРЖАВИ	II
ЕС: (не)знайно накъде?	
<i>Любомир Кючуков</i>	13
Безпрецедентни предизвикателства пред Европа и нейното бъдеще	
<i>Симеон Николов</i>	24
Ислямизация – мит или заплаха за Европа	
<i>Андрей Караславов</i>	36
В лабиринта между прогнози, действителност и интереси и огледалото на общественото мнение	
<i>Симеон Николов</i>	52
Химерата Европейски съюз се разбулва	
<i>Огнян Гърков</i>	65
От реванш към реваншизъм	
<i>Любомир Кючуков</i>	76
ГЛАВА II. ЕС – ГЛОБАЛЕН ИГРАЧ: АМБИЦИИ И РЕАЛНОСТ	91
Стратегическата автономност – визия за бъдещето на Европейския съюз	
<i>Бисерка Бенишева</i>	93
Водородът – ключов играч към зеления преход на ЕС	
<i>Веселин Вълчев</i>	114
Геополитическите акценти в триъгълника САЩ–Русия–Европейски съюз	
<i>проф. д.и.к.н. Нина Дюлгерова</i>	122
Европа и новата американска администрация – първи стъпки, очаквания, надежди	
<i>Веселин Вълчев</i>	128

Един различен поглед за развитието на отношенията Европейски съюз–Русия <i>Пламен Грозданов</i>	142
„Независимост“ или „сепаратизъм“? <i>Жоржета Пехливанова</i>	153
ГЛАВА III. ЕВРОПЕЙСКАТА СИГУРНОСТ В ЕДИН ВСЕ ПО-НЕСИГУРЕН СВЯТ	157
Цифровата революция и предизвикателствата пред Европейския съюз <i>Ивайло Калфин</i>	159
Шансовете за автономна европейска отбрана и амбициите на военната индустрия <i>Симеон Николов</i>	171
Контролът над въоръженията в Европа и външната сигурност на България <i>Радослав Деянов</i>	186
ГЛАВА IV. ЕС НА ИЗТОК ОТ ЗАПАДА	199
НАТО, ЕС и Балканите <i>Доц. г-р Йордан Величков</i>	201
САЩ при Байдън: какво следва за черноморския регион <i>Любомир Ключуков</i>	208
Какъв ще е „уловът“ на българския кораб в „три морета“ <i>Симеон Николов</i>	214
Как България загуби битката с македонизма <i>Любомир Ключуков</i>	223
На кое място във външнополитическите приоритети на Турция е желанието за членство в ЕС <i>Петър Воденски</i>	235
За авторите	249

ЕС: (не)знайно накъде?*

Любомир Ключуков

Коронавирусът направи още по-належаща дискусиата за бъдещето на ЕС. Но същевременно я отложи във времето, катализира процесите, задълбочи вътрешните разделения, постави под въпрос много от досегашните идеи и аргументи за развитието на Съюза. Ако е позволено едно леко намигване към Кант, то проблемът за бъдещето на ЕС има две измерения: ЕС в себе си (т.е. необходимите реформи на Съюза) и ЕС за себе си (т.е. мястото на Съюза в глобалния свят).

ЕС в себе си

Епидемията разтърси Европа. И като всеки сериозен трус, предизвика пукнатини по фасадата, посочи уязвимите места и подчерта нуждата от спешни мерки за укрепване на конструкцията. Европейската сграда проскърца под натиска на коронавируса. Пандемията наля масло в огъня по най-горещата и най-важната, без преувеличение – дори екзистенциална, – тема за бъдещето на Съюза, която в най-прагматичен план може да бъде формулирана като „как заедно и доколко поотделно?“. Иначе казано – вечната дилема пред ЕС: за борбата и балансите между националното и наднационалното. Самото противодействие на кризата течеше паралелно и по двете линии: глобалният характер на заразата изискваше широко международно сътрудничество на всички етапи на битката с нея – от изолирането на вируса до изготвянето на ваксини; същевременно мерките за ограничаване на болестта налагаха затваряне и изолиране на държавите, а и цялостната отговорност за справянето с кризата на практика лежеше върху раменете на националните правителства.

---

* Оригиналното заглавие на статията е: EU: Going Know-Where?

Сблъсъкът на тези две тенденции направи и отговора на ЕС да изглежда недостатъчно последователен, на моменти дори хаотичен. След отсъствието на координиран подход и солидарност на първоначалния етап, когато ветрилото от национални мерки в рамките на ЕС беше разтворено максимално широко (от пълна изолация до стратегия за постигане на „стаден имунитет“ чрез преболеждане на значителна част от населението), впоследствие самите трудности наложиха значително по-единен и системен подход в рамките на Съюза (намерил най-видим резултат в постигането, макар и изключително трудно, на общо споразумение за финансиране на възстановяването на икономиките, както и в общия подход за снабдяване с ваксини), за да се стигне до втори чен откат в посока самостоятелни национални действия, предизвикан от неудачите с доставката и разпределението на поръчаните от Европейската комисия ваксини. В резултат солидарността оставаше на много етапи по-скоро на декларативно ниво и в бъдеще време, – но дори и това е крачка напред в сравнение с предходната криза (мигрантската), при която така и не се стигна до обща координация и реално преразпределение на тежестта между страните членки.

Колебанията при формирането на единен общосъюзен вектор на държавно ниво предизвикаха вторични трусове на ниво общество в практически всички страни, съпроводени с растящо публично недоволство, както от начина на справяне със заразата, така и от строгите ограничителни мерки, довели до социално напрежение и политически трусове. Като в допълнение доведоха до развитието на значими антиевропейски реакции.

Коронавирусът катализира процеси и направи още по-видими наличните разделения в рамките на ЕС – между Изтока и Запада, между богати и бедни, между елити и граждани. На първо място става дума за все по-очевидното разминаване по оста „стари“ страни членки–„Нова Европа“. Тридесет години след падането на Берлинската стена и повече от десетилетие и половина след разширяването на ЕС на Изток, ние продължаваме инерционно да мислим един за друг не като част от единно цяло, а като за Изтока и Запада, с наследената терминология от периода на Студената война (тази констатация е валидна дори и в рамките на една дър-

жава – обединена Германия). Все по-очевидно започва да прозира определено взаимно разочарование един от друг, за което и двете страни имат достатъчно аргументи. Западноевропейските страни членки са недоволни, че Източна Европа не спазва правилата на Съюза, разглежда неговите ценности като политическа риторика, а не като идеен фундамент, гледа на ЕС основно като източник на еврофондове, пренебрегва демократични принципи, на първо място върховенството на закона, и същевременно поставя под напрежение социалните и здравните системи на западноевропейските държави чрез наплива на евтина работна ръка. Обратно, източноевропейците имат усещането, че са третирани като втора категория граждани на ЕС, че решенията по важни въпроси отразяват преди всичко интересите на старите страни членки, че са обект на постоянни поучения и проверки, че еврофондовете не могат да компенсират загубата на сериозен икономически ресурс след промените, че най-квалифицираната и най-мобилна част от местната работна ръка е изсмукана в по-развитите държави.

Второто важно разделение, което се изяви особено силно в резултат на епидемията, е разминаването на интересите по линията богати-бедни страни членки на ЕС. Неговото основно проявление е свързано с отговора на въпроса кой плаща цената на кризата, а вече – на кризите. Най-типичния пример в това отношение бе епопеята по приемането на плана за възстановяване „Следващо поколение ЕС“. Освен традиционните си измерения, свързани с разликата в стандартите на живот между Изтока и Запада, или пък с икономическото развитие и финансовата стабилност между страните от Северна и Централна Европа в сравнение с южноевропейските държави, този път на преден план излезе допълнителното вътрешно разцепление в лагера на богатите. Става дума за политическото структуриране като достатъчно хомогенна група на т.нар. пестелива четворка или малките богати страни (Нидерландия, Швеция, Дания и Австрия) и тяхното активно противопоставяне на мерките за излизане от кризата, предлагани от двойката големи (и богати) в ЕС – Германия и Франция. Четворката се почувства предадена от Германия, която по традиция заема по-рестриктивни и консервативни позиции при използва-

нето на европейски средства, но този път сериозният риск за стабилността на самия ЕС я накара да преразгледа този си подход в полза на една масирана програма за финансово подпомагане на най-силно ударените от кризата страни членки.

Третото важно разделение е на ниво общество – между управлявани и управляващи, между политически елити и граждани, между институции и хора. Това е следствие от задълбочаване на чувството на несигурност сред гражданите от нарастващите неравенства и потъването на средната класа, генериращи остро усещане за социална несправедливост. В резултат се наблюдава задълбочаване на кризата в два ключови елемента на демократичната политическа система – на представителството и на доверието. Това от своя страна ерозира подкрепата за традиционното партийно представителство (т.нар. мейнстрийм партии), води до преформатиране на политическото пространство и до избуяването на популистки и радикални политически течения, по-голяма част от които – с евроскептична или откровено антиевропейска насоченост.

В практически план всичко това постави въпроса: превръща ли се ЕС в клуб за (двама) избрани? Разширяването преформулира вътрешното съотношение на силите в Европа. Логично, новите пазари и икономическата либерализация дадоха предимство на големите икономически субекти. Те изведоха рязко напред Германия както заради нейния икономически потенциал, така и поради редица исторически и политически наславания и фактори по отношение на Източна Европа. След Брекзит и с поемането на властта от Макрон, Франция също подаде сериозна заявка за лидерство, преди всичко идейно, в трансформацията на ЕС, допълнено със стремеж за запълване на освободеното от Обединеното кралство пространство. На този фон подписването на френско-германския договор в Аахен през 2019 г. изглеждаше като логичен опит да се отговори на натрупването на кризи – финансова, икономическа, бежанска и мигрантска, впоследствие и пандемия, – поставили на изпитание самата конструкция на Съюза. Договорът препотвърди позабравените основни принципи на ЕС и имаше за цел да даде сериозен импулс за развитието на ЕС. Два основни извода доминират оценките за този подход: първо, без

френско-немски консенсус ЕС трудно ще върви напред; второ, вече само френско-немският консенсус не е достатъчен, защото ЕС не може да бъде клуб за двама и идеята, че е достатъчно Франция и Германия да се договорят за нещо и всички останали автоматично ще ги подкрепят, вече не работи.

ЕС за себе си

С други думи: къде е мястото на ЕС в глобалния свят?

Глобализацията оголи редица външни предизвикателства пред ЕС. На функционално ниво бежанската криза и миграцията, както и коронавируса, очертаха глобалния характер на новите предизвикателства и техния кризогенен потенциал. В междудържавните отношения преходът към многополюсен свят издигна значението на отношенията с основните международни фактори – САЩ, Китай, Русия. В институционален план ерозията на следвоенния международен ред, пренебрежението към международното право и кризата на мултилатерализма поставиха генералния въпрос за подредбата и управлението на глобалния свят.

Пораженията от пандемията доведоха до поне две важни тенденции: преформатиране на международните отношения с промяна на балансите и тежестта на отделните глобални играчи в тях; преосмисляне на икономическите подходи в условията на един глобален свят. В тази конфигурация въпросът, който все по-остро се поставя е: ще седне ли ЕС на масата на глобалните играчи? При това на първия ред, а не просто зад Съединените щати.

Динамиката на международните отношения през последните десетилетия означава дълбока промяна в международната конфигурация. Постепенният преход на САЩ от дългогодишен световен хегемон към просто един от няколкото глобални лидери е достатъчно обективна тенденция в условията на многополярност. И тук Тръмп със своята политика на изолационизъм бе не причина, а следствие и реакция на тази тенденция на свиване на американското влияние в света, катализирайки и екстремизирайки в същото време тези процеси. В същото време коронакризата способства за нарастване на глобалната роля на Китай. Страната първа и успешно се справи с ограничаване на заразата, което ѝ

даде допълнително времево предимство за икономическо възстановяване. Това окончателно дефинира и полето на основното глобално противостояние в средносрочен план – днешната конфронтация САЩ–Китай е със залог утрешната доминация в света. И тя ще бъде не само дългосрочна, но и все по-остра и всеобхватна, покривайки освен икономиката, търговията и инвестициите също така и политиката, сигурността, международните организации.

Проблемът пред ЕС е ще бъде ли Съюзът просто подгласник в това противоборство или ще търси самостоятелна роля – на още един център. При това не просто какъв да е, а стабилизиращ глобален играч. Само на пръв поглед е парадоксално, че тази задача се усложнява при администрацията на Байдън в САЩ. Първо, защото Байдън ясно демонстрира стремеж към укрепване на мултилатерализма, завръщане в организациите от системата на ООН, както и към някои от международните договори – на първо място Парижкото споразумение за климата. Второ, Байдън категорично отхвърля изолационизма на Тръмп и демонстрира решимост да възстанови в пълния му обхват трансатлантическото стратегическо сътрудничество, включително и в рамките на НАТО. Трето, той върна ценностите като основна разделителна линия в международните отношения, при това директно обосноваващ новото, ясно и дилемно разграничение на света на „добри и лоши“ (либерални демокрации срещу авторитаризъм), недопускащо място за нюансиране в позициите на останалите държави. Отблъсквайки се от наследеното от Тръмп напрежение в отношенията по оста Брюксел–Вашингтон, ЕС се опитва да демонстрира максимално разбиране и подкрепа към новата американска стратегия, което пък води до напрежения в отношенията с Китай (резултат от налагането на взаимни санкции с Китай – за пръв път от три десетилетия), както и до ескалация на конфронтацията с Русия. И в двата случая – отклонявайки се от досегашните значително по-балансиранни подходи, оставящи място за диалог. Впрочем именно дискредитацията на диалога като инструмент за решаване на политическите проблеми (след срещата Лавров–Борел) и превръщането му в трибуна за взаимни обвинения е може би най-негативния ефект върху външнополитическия инструментариум

на ЕС, профилиращ се като мека сила, разчитаща на дипломацията и договорените решения.

Още при встъпването си в длъжност председателят на ЕК Урсула фон дер Лайен обяви амбициозната задача новата ЕК да бъде геополитическа. Две са задължителните условия, за да се утвърди ЕС като глобален играч: единство и еманципация. Без вътрешно единство – но не като лозунг, а като общи ценности, съгласувани интереси и взаимно договорени политики – ЕС не би могъл не просто да осъществява по-значимо международно присъствие, но дори и да формулира общи позиции. Особено силно това касае сферата на сигурността, където източноевропейските страни предпочитат да разчитат основно на САЩ. Същевременно това поставя с още по-голяма острота тежкия въпрос за евентуална реформа в начина на взимане на решения, включително и за необходимите мнозинства в сферата на външната политика (отчитайки, че външната политика е обща, но не общностна, т.е. тя е и ще остане прерогатив на държавите членки).

От своя страна еманципация в практически план означава уплътняване на тезата за стратегическа автономност на ЕС в няколко посоки. Първо, преосмисляне на атлантическото партньорство, укрепване на стратегическото сътрудничество със САЩ от позициите на самостоятелен глобален субект – иначе казано, не срещу, но и невинаги със САЩ. Второ, развитие на взаимноизгодно сътрудничество с Китай, при същевременно намаляване на икономическата и търговска зависимост, включително по линия на веригите за доставки, съпроводено с нова индустриална политика на ЕС. Трето, енергийна диверсификация и намаляване ресурсната зависимост от Русия. Тук следва да се направи една задължителна уговорка: еманципация не означава конфронтация по нито един от векторите, а сътрудничество без зависимости.

Дебатът – необходимост или панацея?

През последните години все повече се наслагва убеждението, че Европейският съюз, бидейки един безспорно успешен политически проект, постепенно изпадна в криза на идентичността.

Нагрупуването на поредица от сътресения като че ли разми основната дилема на ЕС, която се проектира във всички останали проблеми, а именно противоречието в съчетанието между националната и наднационалната субектност в рамките на Съюза, което в практически план сблъсква вътрешната логика и обективните изисквания за развитие на интеграционното, наднационалното начало с интересите и отговорностите на националните държави. За стабилността на Съюза от ключово значение е запазването на балансите между тези две начала във всеки един момент и адаптирането му към променящите се условия и разбирания. С други думи, дилемата пред ЕС, формулирана достатъчно отдавна, е: повече съюз или повече национална държава; напред към една все по-федерирана общност или крачка назад към един хлабав общ пазар?

Характерна особеност на случващото се в интегрирана Европа, е обстоятелството, че процесите в ЕС вече текат не само на ниво държава, т.е. вътре в отделните държави, а на ниво общество и по-точно – във взаимосвързани общества. Това прави и самите процеси достатъчно еднотипни за целия ЕС. От друга страна, нивото на интегрираност на институциите изпреварва равнището на готовност за интеграция на обществата. За това свидетелства дори и фактът, че именно ЕС–Брюксел, т.е. Европейската комисия (иначе казано европейската бюрокрация) се опитва да задава тон. А липсата на съгласие е на равнище ЕС–столици, т.е. на политическо ниво, в рамките на Съвета на ЕС, където заседават ръководителите на държавите членки. И това съвсем не е случайно – просто експертното начало в ЕК най-ясно осъзнава, че за да защити своя *raison d'être*, ЕС се нуждае от спешни мерки. Това от своя страна обаче затвърждава засиленото обществено усещане, че евроинтеграцията е доминирана от евробюрократията.

Неотложността на тези проблеми предизвика и лансирането от предишния председател на Еврокомисията Юнкер на т.нар. Бяла книга с пет възможни сценария за развитие на ЕС. Резултатите обаче не бяха особено вдъхновяващи: дебатът, който следваше да се инспирира, остана затворен в рамките на политическите елити и институции. Нещо повече, той приключи твърде скоропостижно след като четирите най-влиятелни държави членки не-

гласно и неофициално подкрепиха идеята за Европа на различните скорости като водеща опция за развитие. Това бе продиктувано от липсата на консенсус и опасенията да не се ескалират допълнително вътрешните противоречия в Съюза, т.е. в името на съхраняване на стабилността и с цел осигуряване на допълнително време за изкрystalизиране на стратегическия избор. Проблемът е, че количеството на скоростите не дава яснота по посоката, а посоките, както вече стана дума, са само две. И по същество това е опит да се тръгне едновременно и двете посоки – напред и назад, което доведе до логичен резултат: възпроизвеждане на проблемите при всяка последваща кризисна ситуация.

От своя страна тезата за връщане към Европа на нациите като една от алтернативите за реформиране на ЕС е по-скоро път към Европа на национализмите. Тази тенденция е особено характерна за източната част на континента, където се наблюдава достатъчно ясно очертана склонност към директен трансфер на историята в съвременната политика и връщане на Европа към недалечното минало – на разделени общности и конфронтирани нации. Този своеобразен откат е отговор на кризата на националната държава, като освен всичко друго тенденцията към затваряне и политическа „ре-национализация“ е в посока, диаметрално противоположна на обективните процеси на глобализация и интернационализация. На практика това е опит да се решават нови проблеми със стари инструменти и в стара координатна система. А цената, която Европа плаща, е загубата на взаимната толерантност в обществото. С други думи основните губещи от кризата в ЕС са не толкова структурите и държавите, а идеите и хората.

Кризата дава възможност, а и стимулира и изисква визионерската риторика за разширяване на интеграцията, характерна за някои европейски лидери, да се трансформира и да се подплати с практически мерки за укрепването на интеграцията. Но като че ли именно дефицита на визионерство, на стратегически поглед към бъдещето, е основния проблем на ЕС. Дори и идеите на Макрон, който едва ли не единствен и най-амбициозно се опитва да заеме това пространство, са твърде френскоцентрични и ориентирани по-скоро към структурите, а не към съдържанието на проблемите. Цялостната философия на френския президент за реформи

в Съюза е построена именно на такова разбиране. Избирателността на участието в Евронзоната и Шенгенското пространство (и в двете посоки – желание за членство и допуск до членство) на практика преформатира европейското интеграционно пространство. Търсенето на гъвкави механизми и подходи има своята политическа логика при наличие на ясна и най-вече споделена визия. Те биха позволили задълбочаване на интеграцията, заобикаляйки възможностите за блокиране (от страна на резервираните страни) или преодолявайки необходимостта от изчакване (за желаещите, но неготови), но същевременно внасят сериозен дисбаланс, както в правата на отделните страни членки вътре и извън съответните формати, така и на техните отговорности.

Конференцията за бъдещето на Европа е належаща и необходима. Така започва френско-немският нон-пейпър от 2019 г., лансирал идеята за общоевропейски дебат и определил неговите основни параметри. Става дума за новия опит за изготвяне на план за реформиране на ЕС, който да изкристализира вследствие на двугодишен публичен и експертен дебат във всичките двадесет и седем страни членки на Съюза. Крайната цел – ЕС да стане по-обединен и по-суверенен. А това означава дискусия по такива теми като ролята на ЕС в света и неговите отговорности за сигурността и защитата му, политиката на съседство, дигитализацията, климатичните промени, миграцията, борбата срещу неравенствата и защита на европейския модел на социална пазарна икономика, върховенството на закона и т.н., като всичко това има като резултат конкретни предложения, политики, мерки – включително с възможни промени в договорите на ЕС.

Независимо от неособено вдъхновяващото си название, Конференцията за бъдещето на Европа не предполага събитие или поредица от събития, а залага на процеса и на съдържателния дебат, като ще се стреми да постигне и едно ключово условие – ангажиране на гражданите. Факторът време е другият важен ориентир, който определя значението на тази дискусия. Промените в света следват своя ускорена динамика, генерирайки нови проблеми и изисквайки спешни отговори. Амбицията е налице и отговаря на необходимостта. Резултатът следва да стане ясен през 2022 г., по време на френското председателство на Съвета на ЕС.

Пандемията наложи своите сериозни корективи на идеята. Преди всичко тя отложи официалният старт на дебата, предвиден за лятото на 2020 г., който трябваше да бъде даден в рамките на немското председателство (очевидно съзнателно търсен ефект от тандема Меркел–Макрон). Проблеми се появиха и на междуинституционално ниво между Еврокомисията, Европейския парламент и Съвета на ЕС за това коя европейска институция да има водеща роля в целия процес. Това изначално постави под въпрос приоритетите на тези институции, като същевременно постигнатият компромис допълнително формализира подхода. В съдържателен план лансираната тематиката за дискусиата целенасочено заобикаля конкретния въпрос за стратегическата посока на бъдещо развитие на ЕС след слабо продуктивния опит с Бялата книга. От това биха могли да се извлекат и определени позитиви като се направи опит акцентът да бъде поставен в полето на реалните политики и приоритети на ЕС и неговите граждани, а не върху проблемите с функционирането на Съюза.

В крайна сметка именно укрепването на интеграцията (дори не разширяването или задълбочаването ѝ) като че ли е основната задача на момента – разбира се, с поглед към бъдещето. Укрепването на интеграцията, разбираемо като повече общностност (във всичките ѝ аспекти), повече солидарност, повече единство, но и повече отговорност за спазване на правилата. Включително и институционално укрепване, което да гарантира, както по-добрата функционалност на действие на институциите, така и ефективността на взиманите решения.

Пандемията за пореден път остро постави въпроса за развитието на ЕС. Този път Съюзът просто не може да си позволи дебатът да бъде формализиран и да се превърне в самоцелно упражнение. Защото без конкретни стратегически ориентирани идеи за бъдещето на ЕС на Съюза му предстоят тежки времена. Все пак има основания и за оптимизъм, защото кризите винаги са се превръщали в двигател за развитието на ЕС.